

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת נחמה ליבוביץ
שנת העשרים וארבע

24

ס"ד א-י"ז

מקצ (השכ"ח)

א. שאלה כללית

אברבנאל מקשה: למה צווה יוסף לשים כסף איש בפי אמתחתו ואת גביע הכסף באמתחת בנימין. כי הנה הגביע היה צריך לענין התחבולה, אבל הכסף לא היה צורך בו, כי עוד פעם היו עתידין לחזור ואז יתן להם כסף וזהב כרצונם.

- 1) הסבר מה היתה "התחבולה" אשר למענה היה צריך להחזיר את הגביע, ומה היה צורך בהחזרת הכסף גם בפעם הראשונה גם בפעם השנייה?
- 2) מה היתה תכלית שימת הגביע דוקא באמתחת בנימין?

ב. מ' רמב"ן ד"ה וחוא נחש ינחש בו
כי איננו רוצה שיהיה הכוס שלו לאחרים וישאל למנחשים עליו, וזהו שאמר (פ' ס"ו)
"כי נחש ינחש איש אשר כסוני", וכונתו לומר, כי על פי המנחשים ידע שהם
גנבוהו, ולכך רדף אחריהם יותר מכל הבאים בביתו; וכל זה להתנכר בענין כאשר
התנכר בחפשו, שהחל בגדול ובקטן כלה.

המשתדל: לא יחוש אדוני על מחיר הגביע, כי במה נחשב הוא, רק נחש ינחש בו, וחוא
תמיד סנחש בו, שאם יפול מידו הוא לו סימן רע, ואם ישבר הוא סימן יותר רע,
ואם יאבד מסנו הוא סימן רע עד מאד...
כי שרש "נחש" אין ענינו אלא כקבלת רבותינו (סנהדרין ס"ה, ס"ו) לקיחת סימן סן
רמאות על מה שעתיד להיות, כאמרם: מנחש - זה האומר: פתו נפלה מפיו, מקלו נפל
מידו, צני הפסיקו בדרך" וכן המלה שגורה בלשונם תמיד להוראה זו. וכן (בר' ל'
כ"ז) "נחשתי ויברכני ה' בגלגל" - מכל מה שקרה לי אחר שבאת אצלי שפסתי, כי ברכני
ה' בגלגל; וכן (מלכים א' כ' ל"ג) "והאנשים ינחשו וימחרו ויחלטו" - היו מקשיבים
לדבריו בכונה גדולה לראות אם יתן להם בתשובתו אות לטובה או לרעה, והיו כאדם
המנחש הירשב ומצפה איך יהיה הנחש, אם לטוב ואם לרע.

בן אמוזג: פירש"המשתדל" שהוא רגיל לקחת סימן ממה שארע לגביע, אם יאבד או ישבר או
יפול וכיוצא...

ודברי יוסף מכחישים אותו...
וכבר ידענו ממנהגי הגויים, כי הכהנת הגדולה (ביון) היתה מודיעה העתידות לכל
שואל ע"י הכאת גביעי נחושת זה בזה, התלויים שם. וכן בארץ טיבית מנהגם כשרוצים
לדעת העתידות מסתכלים בגביע מלא מים על כל גדותיו, והמצרים היו שמים על כפות
האלוה "אירמס" כסין כוס ובכוס היו מנחשים.

- 1) מה ההבדל בין שלשתם בפירוש המלים "נחש ינחש בו"?
- 2) מה הקושיה שרוצה הרמב"ן לישובה בפרושו?
- xx 3) מה הם דברי יוסף אשר לדעת בן אמוזג "מכחישים אותו", את פירוש"המשתדל" וכיצד הם מכחישים אותו?
- xx 4) לדעת בעל אור החיים נראה מתשובת האחים, שאין הם מאמינים בנחשים ובגביע כאמצעי לנחוש. מהיכן למד לומר כן?

ג. ס"ז מה נאמר לאדני מה נדבר ומה נצטדק

האלקים מצא את עוון עבדיך
הננו עבדים לאדוני גם אנחנו גם אשר נמצא הגביע בידו.

1) תרגום אונקלוס מן קום ה' אשתכח חובא דעבודך *

* באוהב גר לשדל קובע שזו הגירסא הנכונה
ולא כפי שכתוב בחומשים שלנו: ית חובא.

רש"י ד"ה האלוקים מצא: יודעים אנו שלא סרחנו אבל מאת המקום נהיתה להביא לנו
זאת. "מצא בעל חוב לגבות שטר חובו".

המשתדל (פירוש קצר לתורה מאת ש.ד. לוצמן)

עשה עצמו כמודה, כי ראם שאם היה מכחיש, לא היה מועיל כלום והיה מקציפו
יותר, ואחר שראה שאין תקנה להציל את בנימין, ביקש שתהיה האשמה על כלם יחד
ולא על בנימין לבדו.

ובפרט כי בנחילה אמר "אשר ימצא אתו מעבדיך וזמת", ואע"פ שהאיש אמר להם "אשר
ימצא אתו יהיה לי עבד ואתם תחילו בקיים", הנה אם היה נשאר לבדו עבד, סי יצילתו
מיד אדוניו אם ירצה להעליל עליו פעם אחרת? והנה אם מאהבתו את בנימין, ואם
מפני שערב אותו לאביו, ואם מפני החרטה על מה שעשו ליוסף, בחר להיות הוא
ואחיו בעבדות עם בנימין, ואולי במשך הזמן ימצאו מקום לברוח משם כולם יחד.

בן אמוזג: אין הכוונה כדברי המשתדל, (עיי'ן לעיל) אלא רצה לרמוז ליוסף, כי כל היסורים הבאים עליהם לא בגלל פשעה וחטאתם בענין הגביע, וגם לא מרוע לבו של יוסף, רק מהשגחת האל שמענישם, ומליצת "מצא" תורה כן.

- א) במה סוטה התרגום מן העברי ומה הניעו לתרגם כן?
- ב) מה קשה לרש"י בפסוקנו?
- ג) האם הולך המשתדל או בן אמוזג בעקבות ה"א"?

2) **אור החיים:** מה נאמר לאדוני: פירוש אמירה - בדרך רצוי, פירוש דבור - בדרך פלחמה, מה נצטדק - במשפט, אם נבוא לפני דיינים, כי אין מפלט בכולן, ואין זה אלא פשעה האלוקים להפרע מהם עונם כשמצא לגבות חובו, ולצד שהעוון שבידם הוא לכלם יחד - "הננו עבדים לאדוני..."

עוד ירצה באסרו: מה נצטדק, כי סעחה כשנמצא מגביע באמתחת בנימין, אין עוד מקום לקל וחומר האמור בדבריהם (פ' ח') "הן כסף אשר מצאנו..." כי בנימין לא היה מחזירי הכסף.

מה ההבדל בין שני פרושיו?

ד. האלוקים מצא את עוון עבדיך

בראשית רבה צ"ב: אמר ר' לוי: כזה שהוא מסצה את החבית ומעמידה על שמריה. הסבר את דברי המדרש ומאיכן בפסוקנו זייקו לומר כן.

תשובות יש לשלוח לנחמה ליבוביץ ירושלים קרית משה

פ. פרלמן

שאלות במעמי המקרא

א) **בראשית מ"א נ"ז** וכל-הארץ באו מצרימה לשבר אל-יוסף
כי-חזק הרעב בכל-הארץ

תרגום אונקלוס: וכל-דיורי-ארעא עלו למצרים למזבן-עיבורא מזדבן במצרים

רש"י: וכל הארץ באו מצרימה אל-יוסף לשבור. ואם תדרשהו כסדרו היה צריך לכתוב: לשבור מן יוסף.

רשב"ם: וכל-הארץ באו מצרימה אל-יוסף לשבור

ראב"ע: לשבור אל-יוסף הפוך והן הוא וכל הארץ באו מצרים אל-יוסף לשבור.

שד"ל: הבאים לא היחה כוונתם ללכת אל יוסף, אלא למצרים.

1) חלק את הפרשנים הנ"ל לפי קבוצות

2) איזו קבוצה מפרשת בהתאם למעמדים?

3) אילו טעמים היו דרושים לפי הקבוצה השנייה?

ב) **פ"ג כ"ז-כ"ח** וישאל להם לשלום ויאמר השלום אניכם הזקן אשר אמרתם העודנו חי ויאמרו שלום לעבדך לאבינו עודנו חי ויקרו וישתחו

יוסף שואל את אחיו שתי שאלות והאחים משיבים על שתיהן, ראשון ראשון, אחרון אחרון. האם פיסוק הטעמים של השאלות ושל התשובות זהה או. האם יש הבדל ביניהן?

הערה: ראה לשאלה א) בספרו של הרב סרדכי ברויאר "פיסוק טעמים שבמקרא" עם' 139.